

per FRANCESC FARRERAS I DURAN

Francesc Farreras i Duran

EL 14 D'ABRIL és una commemoració que només es celebra a l'exili. A casa nostra, país ocupat militar i econòmicament, és una data tabú. Darrerament hi ha hagut una maniobra als afectes que s'esborrin els silencis imperatius que són norma de l'Estat espanyol i fa uns mesos per ràdio i T. V. es llegí una proclama com informació i comentari pejoratiu. Però això no compta perquè una flor no fa estiu i la intenció és negativa.

Es diferent per a nosaltres que vivim en un país lliure però amb això de lliure els hauré de demanar que dispensin un aclariment i és aquest. En la segona meitat del segle xx, la llibertat en els països que hem donat per dir-los *lliures*, consisteix en què hom pot fer el que li plagui mentre no es topi amb interessos poderosos, per exemple, les empreses multinacionals, el Pentàgon, la CIA, la GPU, o els governs, policies, exèrcits dels països que controlen i que pràcticament són tots, i Espanya en primer lloc. La gent, ja gran com jo, que m'escolten recordaràn que fórem educats en l'axioma que la nostra llibertat només acabava on començava la llibertat d'altri, l'apoteagma de Juárez: "el respeto al derecho ajeno es la paz". La fauna microbiana

d'anti-llibertat contra el dret de pensar, d'obrar i d'expressar-se que es desencadenà pel món després d'Hitler i de Mussolini, no hi ha cap D.D.T. prou poderós per a extingir-la. El respecte a la vida humana en la nostra època, quan una sola condemna a mort —sovint legalment justificada encara que no ho fos moralment— feia trontollar un govern i donar el tomb a unes eleccions, ha desaparegut del tot. Avui la gent es mata —a Irlanda i pertot arreu— les policies especials maten, els Nixons maten, a Rússia maten, no un ser humà sinó per milers i en general impera la impassibilitat, si no més absoluta, més repugnant quan no impera l'entusiasme desenfrenat, com ocorregué als Estats Units en les darreres eleccions. A Nuremberg es condemnaren a mort alguns criminals de guerra que no arribaren, ni de molt, al frenesí carnisser del Pentàgon de Nixon i d'altra gent de menor quantia, al Vietnam. Per altra banda en el món d'òrbita comunista ortodoxa de l'U.R.S.S. o de l'heterodox Mao, només reaccionen amb paraules i algun article però queden igual i egoistament quiets. Per por d'una guerra? No. Perquè tots dos grups especulen el possible esgotament de l'altre.

Es clar, no hi havia, no hi ha premsa lliure per a bolcar l'opinió. Teòricament tothom pot fer un diari però no pas si no es tenen els milions que calen per a les màquines, el paper, reportatges, editorialistes, informació, etc. En la passada guerra, com quan els romans Grècia, la venjança no calculada dels vencedors era llegar les seves idees al vencedor. Es el que passà en la nostra guerra civil. Fora pel que es refereix a la llibertat de Catalunya, en tota la resta, d'ordre social i econòmic i sindical han hagut de reformar d'acord amb els nostres postulats que ells combateren. Vivim teòricament en un segle de llibertat i en un país que encara sembla lliure però la realitat és que el món d'avui, en l'hora que commemorem la nostra República, és un món diferent en el qual es coven rebel·lies que ineluctablement faran explosió més tard o més aviat.

Jo crec amb la joventut inconformista a la que no interessa heretar un món podrit, hipòcrita, cruel i àvid d'egoisme com el nostre. Costarà sacrificis i víctimes i lluites constants perquè cada dia la difusió d'idees es torna més perillosa, ja que les forces de repressió han trobat la manera de crear un delictes inexistent cada vegada que han de perseguir un idealista. També han trobat arreu del món la manera de

fer-los desaparèixer i reduir al silenci els seus familiars. Quan per totes les latituds, i per tots els Continents, la tortura ha esdevingut el nostre pa de cada dia, la llibertat, la nostra llibertat, esdevé una mena de quimera inaccessible. I en la nostra terra, encara pitjor.

He fet aquestes aclaracions perquè sapigueu tots que no us parla un home massa gran anquilosat en el to o les coses de 1931 sinó un home que encara es sent jove, que en qualsevol latitud, si arribés l'hora, es trobaria a l'avantguarda de la revolució, com s'hi trobà en proclamar-se la República catalana que avui commemorem. Podeu estar d'acord o no amb mi però serem més amics si ens diem les coses amb claredat i ens respectem, com vosaltres i jo mateix mereixem. Per això més que repetir la història del 14 d'abril que en aquesta tribuna ha estat explicat més d'una trentena de vegades, potser seria millor d'analitzar aquell 14 d'abril i les seves derivacions.

Tots sabem que aconseguida la victòria republicana en les eleccions del 12 d'abril, tothom es movia i estava inquiet perquè "s'havia de fer alguna cosa" que deia la gent del carrer. Les converses entre els triomfadors de Barcelona i els de Madrid, semblaven dur les coses a la perillosa actitud dialectical de sempre la qual cosa donaria temps al govern per a reaccionar. Benaventuradament inspirat, Lluís Companys anà a l'Ajuntament disposat a fer quelcom. Pel camí se li adjuntà Amadeu Aragay, mort a Mèxic, exiliat també. Van entrar al despatx de l'alcalde Martínez Domingo —realment tot un senyor— mentre l'Ortega, un empleat municipal —mort també ací exiliat— anà a cercar una bandera republicana tricolor. L'escena entre Lluís Companys i Martínez Domingo és prou coneguda. Aquest darrer no podia deixar l'alcaldia sense un previ acte de força i aquest es féu. Consistí en què l'Aragay agafés la vara de damunt de la taula i la passés a Companys. Aquest donà un cop amistós a l'espatlla de l'alcalde que se n'anà satisfet i per dins content. Un dia m'ho confessà al Parlament de Catalunya, de tu a tu. Companys proclamà la República sense adicions ni qualificatius. Immediatament Francesc Macià des del bancó del davant —en deien i en diuen la Diputació provincial— proclamà la República Catalana, la que avui commemorem.

Potser bastaria commemorar i prou però és un fet històric tan discutit que val la pena d'estudiar-lo per no dir analitzar-lo.

Com era aquella República Catalana? Recordem la proclama: "En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català sota el règim d'una República Catalana que lliurement i amb tota cordialitat anheia i sollicita dels demés pobles d'Espanya, la seva col·laboració per la creació d'una Confederació de pobles ibèrics, disposada al que calgui per a alliberar-los de la Monarquia borbònica".

Entre les moltes preguntes que la gent s'ha fet sobre aquells esdeveniments, intentaré contes-

Lluís Companys

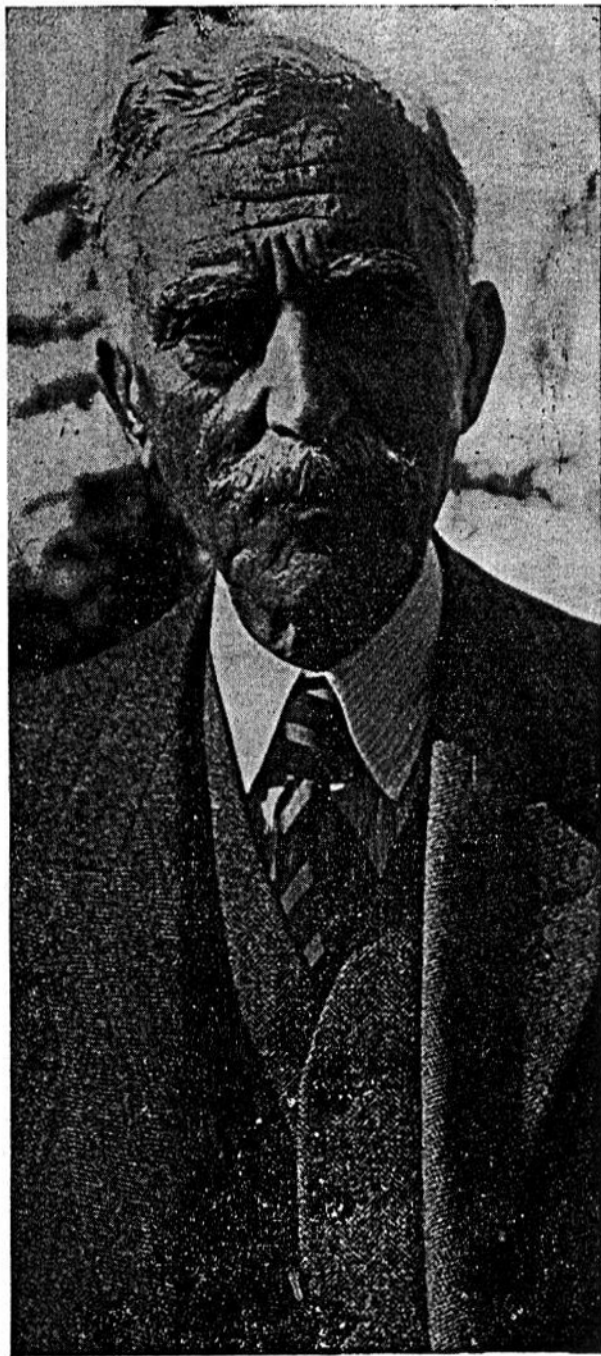
tar-les que crec més essencials des del meu punt de vista.

Vul aclarir que l'interès sobre aquella República, la Generalitat i el Parlament cada dia compta, dins de Catalunya mateixa, amb més estudiosos. A mi m'han escrit joves estudiants, i també professors de la Universitat pseudo autònoma de Barcelona (Bellaterra), demanant especialment dades i també opinions. Estem en plena abundància de corerspondència amb tendència a augmentar. Em donen una gran feinada però estic content. Només em sobren els qualificatius d'honorable i d'altres que pressuposen, tant com respecte, una visió que em consideren vell perquè es veu que compten per anys i no per potencialitat; fins que no siguin grans, ells també al seu torn, no sabran que els falta tècnica o anys de pràctica per la perspectiva aplicada al temps i a l'espai. Déu els beneeixi, tanmateix, la bona obra que fan o que intenten de fer que jo ja els he beneït amb la mà dreta i esquerra perquè perseverin i siguin cada dia més gent a l'obra.

Però tornem al nostre 14 d'abril.

Què fou exactament?

Al meu parer l'expressió del sentiment i de la voluntat del poble de Catalunya magistralment interpretada per un gran home; un gran senyor i un gran català: don Francesc Macià

Francesc Macià

i Llussà, l'home de la Solidaritat, l'home que un dia renuncià a l'acta de diputat, l'home de l'exili, l'home de Prats de Molló, l'home que representava físicament la dignitat, l'honestat de carn i ossos. De seguida s'imposa la pregunta que ha estat formulada més vegades: com es podia mantenir aquella República, aquell Estat Català?

La resposta és: de cap manera. Ni la mentalitat espanyola, com tampoc la de la gent d'esquerra, no estava madura per a acceptar-ho. La resta d'Espanya tenia la força. Els catalans no teníem, i potser no tenim, prou capacitat de sacrifici i menys de lluita. Estic d'acord amb la teoria del doctor Peyrí en el seu llibre *El poder polític*.

Tot seguit s'imposa la pregunta si, en tal cas, calia o no calia de fer la proclamació de la República Catalana. La meua resposta és que sí perquè la nostra posició s'enfortia per a tota negociació ulterior per una més àmplia autonomia dins de les possibilitats.

La reacció d'Espanya i del govern de Madrid no es féu esperar i el dia 17 d'abril arribaven a Barcelona tres ministres de la República per a cercar amb els dirigents catalans una solució que a més donés per resultat l'afermament del nou règim republicà a tota Espanya.

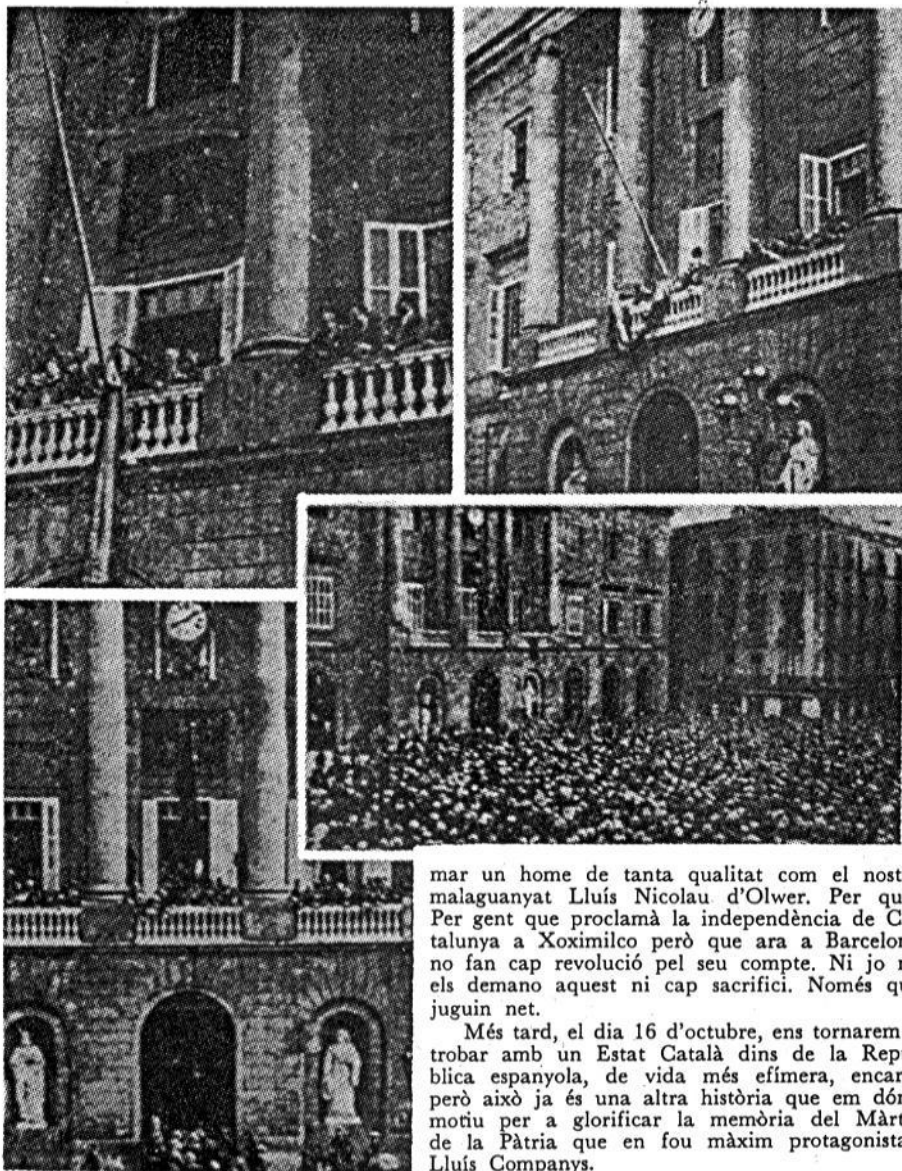
El resultat fou el restabliment el dia 18 de l'antiga Generalitat amb govern propi i també amb un Parlament; aviat està dit. En fi, de la República passem a una Generalitat, quan el fet no fou ni una concessió ni una petició, sinó el restabliment dels òrgans de govern i personalitat de Catalunya dels temps del rei En Pere, el Gran, en 1283, any en què davant de les Corts Catalanes reunides a Barcelona, quedà ben establert que el comte quedava obligat "per a fer alguna llei general o estatut de Catalunya —deia— ho farem amb l'aprovació i consentiment dels braços o de la major part dels mateixos". Calia ja el principi democràtic de la majoria.

El restabliment de la Generalitat per mi fou això: Catalunya amb govern propi (un precedent en lloc del Comte) un govern català i les Corts. Res no hi havia hagut de semblant després del funest 1714. Precissament el meu amic Marc-Aureli Vila acaba de publicar un bell resum sobre la Generalitat que ho aclareix bé i informa millor. Es un fascicle bo que us recomano.

Tretze hores de negociacions durant les quals tots els homes que realment eren republicans i liberals feren sacrificis generosos. El que la gent sembla ignorar és que només un home es mostrava intransigent, el famós Anguera de Sojo, aquell que dos anys i mig més tard seria ministre anti-republicà amb la República i perseguidor aferrissat de tota mena de catalanistes. I és que sovint l'extremisme inoperant i a ultrança acostuma amagar trampes pels homes de bona fe i una major avidesa pel seu "ego".

En el transcurs d'aquests anys he sentit blas-

EL 14 D'ABRIL DE 1931, A BARCELONA

mar un home de tanta qualitat com el nostre malaguanyat Lluís Nicolau d'Olwer. Per qui? Per gent que proclamà la independència de Catalunya a Xoximilco però que ara a Barcelona no fan cap revolució pel seu compte. Ni jo no els demano aquest ni cap sacrifici. Només que juguin net.

Més tard, el dia 16 d'octubre, ens tornarem a trobar amb un Estat Català dins de la República espanyola, de vida més efímera, encara, però això ja és una altra història que em dona motiu per a glorificar la memòria del Màrtir de la Pàtria que en fou màxim protagonista: Lluís Companys.

Tampoc no vull deixar passar pel qui sap oir i sap llegir la proclama del senyor Macià del dia 14 d'abril. Deia així: "República Catalana que lliurement i amb tota cordialitat anhela i sollicita *dels demés pobles d'Espanya* la seva col·laboració, etc.". *Dels demés pobles d'Espanya*, deia, la qual cosa acusava un gran sentit polític i un íntim convenciment que s'havia de deixar la porta oberta a possibles negociacions per a recular a posicions menys radicals però més segures i estables si calia.

Conseqüències reals i efectives?

Catalunya torna a ésser Catalunya i no quatre províncies.

La Generalitat presidida per don Francesc Macià.

La Diputació General de Catalunya presidida per don Jaume Carner.

Un Govern català obstaculitzat a cada pas per la majoria dels governadors civils de Barcelona (de després de Lluís Companys), especialment quan ho fou Anguera de Sojo qui com a president de l'Audiència ja demostrà que li faltava un bull. Amb el seu "ego" i les seves fòbies féu estropicis a tord i a dret. Especialment contra els pagesos i rabassaires. Hem de remarcar que tant don Joan Moles com Carles Esplà, sí que estigueren a l'alçada de les circumstàncies. Però vingué l'Estatut de Núria que fou plebiscitat amb entusiasme. Jo sóc testimoni de com a les mines de potassa de Sùria la gent castellana deia: "Voy a votar el Estatuto"; d'al-

tres, "Voto el Estatuto del Avi", i us asseguro que allà hi havia veritables cues de gent formada per votar.

El prestigi de Francesc Macià creixia cada dia i obtingué que al govern civil hi anessin homes nostres fins que, mentre a les Corts s'anava discutint l'Estatut, ja només hi hagués un Governador general que fou el meu company Joan Selvas i Carner que després morí jove essent Conseller de Governació. Però ja hem ultrapassat l'àrea del 14 d'abril pròpiament dit. Foren tres dies que van deixar un llevat i una herència i una feina a fer, imponderables.

Jo accepto el 14 d'abril com una glòria del President Macià i també el seu aveniment a crear de bell nou la Generalitat de Catalunya i vull sostenir que féu bé i no hauria estat sensat de fer altrament. Si em doneu un poble, una massa disposada a morir i a matar a ultrança em fareu reflexionar però prefereixo la Generalitat, com fou, més que omplir de dol i d'herois la nostra terra.

Ara bé; aquell 14 d'abril sempre es presenta Barcelona com escenari únic. I les comarques què? Jo us dic que no estaven creuades de braços. Jo el vaig viure al Pla de Bages i en vaig ser actor. Voleu saber com va anar? Com a cada comarca i ciutat de tota Catalunya, com a la de cada u de vosaltres, amb el mateix entusiasme, el mateix coratge, el mateix esperit de sacrifici. Només canviu els actors, perquè Catalunya, la República no era solament Barcelona.

Arribada a la Generalitat dels tres ministres de Madrid per a resoldre la qüestió de la República. Catalana. 17 d'abril 1931

ciutat, era cada poble, cada home de llevar a ponent, o del Pirineu a més avall de l'Ebre, que tots érem i tots som Catalunya.

A cada comarca hi ha haver gent que s'ho jugà tot en proclamar la República des de l'Ajuntament.

Vet ací una síntesi. Manresa, ciutat levítica però catalanista, durant la dictadura de Primo de Rivera esdevé més liberal degut al canvi de l'ambient comarcal. El pes de les comarques fabrils regides una mica paternalment, és contrastat per la invasió de murcians i d'altres llewantins, i els castellans, que formen els nuclis obrers de les mines de potassa de Sùria així com per les mines de sal de Cardona i les de carbó de Figols. La joventut intel·lectual de la ciutat i de la comarca era essencialment catalanista, formada per la premsa i revistes catalanes.

A darrers del segle passat ja apareixia "El Diari de Manresa", que *feien* amb el meu pare, el mestre Santamaria, l'impressor Esparver i d'altres. Després "La veritat" i tot seguit "El Pla de Bages" com a quotidians; també en català van aparèixer "Bages-ciutat" i "Pàtria". A la revista "Cenacle" que feren Fidel Riu-Dalmau, Ignasi Armengou i Torra i d'altres, hi col·laboraren assíduament López Picó, Josep Carner, Marià Manent, Carles Riba, Clementina Arderiu i, esporàdicament, Xènius. Allà apreníem les noves generacions. Després les revistes "Joventut", "Ciutat", "L'Om", "Política" i entre mig, en plena dictadura, neixia el diari republicà "El Dia", i el féiem els homes que ens havíem format fent "El Pla de Bages", abans i durant la dictadura: Ignasi Armengou, Joan Blanes, Joan Selvas, J. B. Claret, Josep M. Planes, Salvador Perarnau, Fidel Riu, els germans Martí-Farreras i tants d'altres que estigueren amb mi quan jo dirigia "El Pla de Bages" fins que per unes poques accions d'unes velles parentes, el diari queia en mans de la Lliga. Per això férem "El Dia". I mentrestant, amb els esmentats i amb Francesc i Jaume Senyal, el doctor Esteve Subirana, Lluís Prunés, Gumersind Sanmartí, Francesc Marcet, el doctor Tomàs Ramon Amat, Llorenç Perramon, Jaume Bertran i Marian Oms, i tants d'altres, creàrem un Centre Republicà que agrupava totes les tendències republicanes i catalanistes. Una majoria provenien de les joventuts de la Lliga i d'Acció Catalana nascuda en la Conferència Nacional el 1922; d'altres, fills d'homes de la vella esquerra, d'altres del camp sindical. Van quedar a fora només els lerrouxistes que ningú volia per les seves anteriors gestions municipals desastroses i sempre al servei dels vells cacics i dels monàrquics.

Com per totes les altres comarques de Catalunya durant la dictadura Berenguer es féu company. d'organització, poble per poble, que culminà amb la victòria electoral del 12 d'abril. D'aquelles eleccions n'haurem de fer un comentari del que passà a Barcelona amb el triomf de l'Esquerra que ningú no esperava, ni l'Esquerra

mateixa, tant és així que no tenia ni un cos d'interventors per a controlar als col·legis electorals la votació de la seva candidatura improvisada. Fou com un allau incontenible i hom veia que àdhuc els murcians demanaven "yo quiero votar la candidatura del avi". La gent de bon nas polític ja flairava la gran girada. Hi havia grups comarcals que veient com tots els centres obrers de les comarques (fins els castellans) estaven per l'Avi, com ja la gent del castellans estaven per l'Avi, com ja la gent del carrer denominava el senyor Macià, acudiren al Consell d'A.C. perquè inclogués alguns noms de la nova Esquerra a la candidatura per genidors de Barcelona (sembla que vuit llocs haurien estat suficients) i així fer més segur el triomf amb una candidatura única. Nicolau d'Oliver era exiliat a París i opinà que sí, però a l'hora de votar el Consell no hi era i Bofill i Mates que pesava molt, s'endugué la gent (àdhuc els directius que un any després passaven a l'Esquerra), i no cediren ni un nom de la seva candidatura que deien que guanyaria perquè tota la gent anava a les oficines del Passeig de Gràcia a preguntar si tenia vot, no pensant que l'Esquerra i la Lliga hi enviava electors. No veien el que passava al carrer. Mentre la Lliga feia uns mitings amb els seus caps de brot i A.C. reunia uns centenars, en locals centrats a les barriades, les multituds esperaven que a les onze del vespre comencés un miting anunciat per a les nou per quatre oradors improvisats; la gent esperava l'Avi, i eren multituds.

Era com un quadre clínic que qualsevol polític no interessat podia veure i els de les comarques, quan anaven a Barcelona, ho veien clar i els ho digueren però no foren escoltats. Potser resultà millor. El dia 13, per tot Catalunya, a cada ciutat i a cada poble creixia el neguit i l'ànsia de fer quelcom d'irreversible. La meua ciutat envià emissaris a Barcelona per tal de normar la nostra actuació d'acord amb el pla general i eficaç. S'establiren contactes amb Berga i Solsona, muntanya amunt, i amb Terrassa i Sabadell, cap a Barcelona. Més que neguit imperava arreu, amb seny, el convenciment que calia que la victòria republicana havia de plasmar amb la República. Estava en l'ambient, es palpava tant que amb gran sorpresa nostra veíem que els guardies i els militars ens saludaven amb aire content. Només calia el gest i la consigna per algú que tingués un pes específic en política. Fou el del senyor Companys i el del senyor Macià el dia 14. Però a les comarques, mentre s'esperava aquest gest, la gent no s'adormia. Nosaltres acordàrem una hora després, llençar un manifest que em feren redactar a mi —i em sembla que són les quartilles més reexides que he fet mai—. Tot seguit marxàrem a l'Ajuntament amb les banderes catalana i republicana i el grup inicial es tornava manifestació. En el camí la parella de civils que venia del tren va presentar armes entre l'eufòria i l'alegria que la gent que els aplaudia. Ah! però

després la nit de vetlla d'un es quantes dotzenes d'homes responsables a l'Ajuntament esperant que feia el Batalló mentre els contactes amb la caserna no cessaven. Per fi el Comandant militar de la plaça ens telefonà l'adhesió. Més d'un company va suspirar perquè durant hores i més hores la processó anava per dins de cadascú. La caserna va enviar un destacament amb dos tinents que arboraven les nostres banderes i vaig sortir amb ells a proclamar a so de trompetes i tabals la República catalana, mentre s'enganxaven per les parets els bàndols i manifest que jo acabava de llegir.

D'aquesta guisa van transcórrer les coses per tota la nostra terra. La gent passà hores d'engúnia i d'esperança però amb la decisió de jugar-s'ho tot per un ideal, per una causa. Jo rendeixo homenatge als milers de catalans que en aquelles dies, en aquells hores, per totes les contrades ho deixaren tot per ajudar i aconseguir la República i la llibertat de Catalunya. També el meu homenatge als catalans que dins de la pàtria subjugada i arreu de l'exili treballen avui per l'alliberament i no perden ni el coratge ni l'esperança.

I després? Jo puc afirmar amb coneixement de causa que la Generalitat retrobada féu una labor magnífica que deixà oberts tots els camins per a la plena catàntització de Catalunya i per a fer-la millor socialment al camp i les ciutats i no pas l'ordre per l'ordre mateix.

Posat en aquest camí ja entrariem a fer la història de l'obra de la Generalitat i això ni amb una conferència ni dues de llargues hi hauria temps per explicar-ho! Com que els meus tres anys de càrrecs executius i tècnics a Agricultura, primer com secretari del Conseller senyor Macià i després com secretari de la Conselleria, amb Selvas, Xirau, Pere Mias i Ventosa i Roig, m'hi obliguen, s'està fent a Barcelona el llibre que ho explicarà. Homes capacitats i fidels que estigueren a la meua secretaria ho estan fent d'acord amb mi i crec que reexiran plenament. A via d'assaig ja és a la impremta; crec que el llibre apareixerà aviat si no és que ja ha aparegut; el llibre deu ser bo quan ha trobat fàcilment editor. Veurem les reaccions perquè s'hi diuen coses que cal que siguin dites i conegudes i ens orientarem per les noves publicacions.

Amics: la missió que m'ha estat encomanada de dir-vos el meu 14 d'abril bé o malament ja ha estat aconpleta; només en resta demanar-vos que perdoneu allò que calgui perdonar i agrair-vos la vostra gentilesa per mi i més que res, i per damunt de tot, la vostra fidelitat a la pàtria, la nostra, la Catalunya enyorada i llunyana però que tots i cada un de nosaltres, portem a dins, ben nostra ben estimada.

Que Déu ens la deixi veure de bell nou, a tots, ja alliberada.

Visca Catalunya!

Manresa. La Plaça de l'Ajuntament. Un aspecte de la ciutat antiga amb l'esvelt edifici de la Casa de la Vila